

Fredagen den 17 mars

Kl. 09.00

*Val av ytterligare
suppleanter i vissa
utskott*

*Om kurdernas situa-
tion i Turkiet m.fl. län-
der*

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Val av ytterligare suppleanter i vissa utskott

Företogs val av en suppleant i vart och ett av justitie-, lag-, kultur- och näringsutskotten.

Andre vice talmannen meddelade att valberedningen enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag enhälligt föreslagit ytterligare suppleanter i nämnda utskott. I enlighet därmed utsåg kammaren till

suppleant i justitieutskottet

Inger Schörling (mp)

suppleant i lagutskottet

Inger Schörling (mp)

suppleant i kulturutskottet

Marianne Samuelsson (mp)

suppleant i näringsutskottet

Marianne Samuelsson (mp)

2 § Justerades protokollet för den 9 mars.

3 § Svar på interpellationerna 1988/89:122 och 127 samt frågorna 1988/89:447 och 485 om kurdernas situation i Turkiet m.fl. länder

Anf. 1 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hans Göran Franck har ställt följande frågor till mig:

1. Hur bedömer regeringen den nuvarande situationen för den kurdiska minoriteten i Irak och vilka åtgärder kan vidtas för att ge den ett skydd mot övergrepp?
2. Vilka åtgärder anser regeringen vara nödvändiga för att förbättra de irakiska flyktingarnas situation i Turkiet?
3. Vilken beredskap har Sverige för att genom UNHCR och på annat sätt hjälpa de irakiska flyktingarna?

4. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för respekten för de mänskliga rättigheterna i Turkiet och särskilt för den utsatta kurdiska befolkningen?

Maria Leissner har ställt följande frågor till invandrarminister Maj-Lis Lööv:

1. Är regeringen beredd att så snart som möjligt gå in med substantiellt stöd till de irakiska kurderna i flyktinglägren i Turkiet?
2. Vilka ansträngningar har regeringen gjort för att de hittills låsta positionerna i överläggningarna med Turkiet skall upphöra?
3. Är regeringen beredd att redan nu, som en signal till Turkiet, utfästa sig om ett bidrag till lägren förutsatt att detta kanaliseras via UNHCR?
4. Är regeringen beredd att ta emot ett antal irakiska kurder inom ramen för flyktingkvoten, förutsatt att detta kan ske i samarbete med UNHCR?
5. Vilka insatser har regeringen gjort för att underlätta för humanitära organisationer att nå fram till flyktinglägren med hjälp?

Ingbritt Irhammar har frågat följande:

Ämnar regeringen vidta några åtgärder för att söka påverka Turkiet att förbättra förhållandena för de kurdiska flyktingarna från Irak?

Lola Björkquist har ställt följande fråga:

Har Sverige förberett något agerande i kommissionen för de mänskliga rättigheterna som specifikt tar upp kurdernas situation och rätt till mänskliga rättigheter i sina hemländer?

Frågorna till invandrarminister Maj-Lis Lööv har överlämnats till mig för besvarande. Jag har valt att besvara samtliga frågor i ett sammanhang.

Det faktum att nära 40 000 irakiska flyktingar av kurdisk härkomst tvingats ta sin tillflykt till Turkiet bottnar bl.a. i bristande respekt för mänskliga rättigheter och svåra övergrepp mot den kurdiska befolkningen i Irak.

Jag vill framhålla att reglerna om respekt för mänskliga rättigheter gäller lika för alla människor, även för dem som tillhör minoritetsgrupper. Alla har samma rättigheter.

Många av de problem som drabbat minoriteter i olika länder skulle kunna lösas om alla stater respekterade alla medborgares grundläggande rättigheter.

Vi har från tid till annan kunnat konstatera att dessa rättigheter förtrampats när det gäller de kurdiska minoritetsgrupperna, inte bara i Irak utan även i andra länder med kurdisk befolkning. Från svensk sida vänder vi oss mot varje form av förföljelse eller diskriminering av människor på grund av deras etniska tillhörighet eller politiska eller religiösa övertygelse, varhelst den inträffar.

De förföljelser i Irak som givit upphov till flyktingproblemen måste upphöra.

Konkreta åtgärder måste vidtas av de berörda länderna, så att den kurdiska befolkningens medborgerliga rättigheter fullt ut respekteras. Denna befolkning måste få del av den ekonomiska utvecklingen och få

behålla och utveckla sina kulturella särdrag oavsett i vilket land de vistas. Härigenom skulle möjligheter skapas för flyktingarna att under betryggande former återvända till sina hemtrakter.

Sverige har aktivt verkat, och kommer att fortsätta att verka, för att de kurdiska gruppernas mänskliga rättigheter skall respekteras, exempelvis inom ramen för FN:s kommission för mänskliga rättigheter.

Sverige tog upp frågan om kurdernas situation den 3 mars i år i FN:s kommission för mänskliga rättigheter. Från svensk sida gav vi uttryck för särskild oro beträffande den kurdiska minoritetens situation i Irak. Vidare deltog Sverige som medförslagsställare i ett initiativ till en särskild resolution om Irak. Denna resolution antogs tyvärr inte.

Jag delar frågeställarnas uppfattning att internationell närvaro och insyn, liksom internationella hjälpinsatser är mycket viktiga, inte minst i den svåra situation som nu uppstått genom flykten av irakiska kurder till Turkiet. Det är naturligt för Sverige att i linje med vår strävan till stöd för mänskliga rättigheter verka för sådan internationell uppmärksamhet.

Ett effektivt hjälparbete förutsätter att de enskilda berörda länderna samarbetar med de internationella humanitära organisationerna när det gäller att övervaka och kanalisera det internationella stödet samt utnyttja dessa organisationers kunskap och erfarenheter.

Sverige är en av de största bidragsgivarna till bl.a. FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) och Röda korset. I årets budgetproposition föreslås dessutom en höjning med 25 milj. kr. för UNHCR:s verksamhet. Det är mycket angeläget att just dessa humanitära och internationellt erkända organisationer ges möjlighet att verka i den komplicerade miljö som ofta kännetecknar flyktingsituationer. Detta gäller inte minst det aktuella fallet. Vi har framfört denna uppfattning direkt till den turkiska regeringen.

Turkiet har gjort en viktig insats i och med att man tagit emot de kurdiska flyktingarna från Irak. Nu föreligger ett behov av akuta hjälpinsatser till förmån för dem. Svenska röda korset och Rädda barnen är redan engagerade i detta nödhjulsarbete i samarbete med turkiska Röda halvmånen.

För dessa mycket angelägna insatser har statligt svenskt bidrag om drygt 2,5 milj. kr. nyligen lämnats. Detta bidrag jämte organisationernas egna medel används för bl.a. lokalt inköp av mat, filter, sanitetsartiklar, mediciner och bränsle. Beredskap finns att lämna ytterligare statliga bidrag för fortsatta hjälpinsatser om så skulle behövas.

Förutom dessa insatser via enskilda organisationer krävs åtgärder för att säkerställa rimliga levnadsvillkor för flyktingarna i fråga om grundläggande behov såsom bostäder, utbildning och hälsovård. Jag har personligen vid samtal med FN:s flyktingkommissarie framhållit vikten av att erforderligt bistånd når dessa flyktingar.

Diskussioner pågår för närvarande mellan den turkiska regeringen, UNHCR och turkiska Röda halvmånen om en sådan hjälpinsats för de nära 40 000 irakiska flyktingarna. Sverige välkomnar att flyktingarna i Turkiet härigenom kan beredas bättre levnadsvillkor och att internationell närvaro i området kan komma till stånd. Ett preliminärt projektförslag har nyligen presenterats av UNHCR för det internationella givarsamfundet. Från svensk sida har vi redan underrättat UNHCR om att vi är beredda att stödja en insats med denna inriktning.

Slutligen vill jag nämna att Sverige är berett att inom flyktingkvoten ta emot kurdiska flyktingar från Irak som nu vistas i lägren i Turkiet när det internationella samarbetet med bl.a. UNHCR:s medverkan har tagit fastare former.

Anf. 2 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Den viktigaste delen i utrikesministerns svar är den del där han säger att det är mycket angeläget att dessa humanitära och internationellt erkända organisationer, dvs. UNHCR och Röda korset, ges möjlighet att verka i den komplicerade miljö som ofta kännetecknar flyktingsituationer. På denna punkt har Sten Andersson endast meddelat att regeringens uppfattning om den roll UNHCR och andra internationellt erkända humanitära organisationer bör spela har framförts direkt till den turkiska regeringen. Av Sten Anderssons svar framgår inte tydligt vilket svar den turkiska regeringen har lämnat.

Det är i dag fråga om dels en snabb förbättring av de närmare 40 000 flyktingarnas aktuella och akuta situation i de läger de befinner sig i, dels vilka mer varaktiga lösningar som kan uppnås. Det räcker inte med UNHCR:s närvaro i lägren. Att diskussionerna med den turkiska regeringen och den regeringskontrollerade turkiska Röda halvmånen har pågått under lång tid utan att någon definitiv lösning uppnåtts vare sig på kort eller lång sikt är oroande. Det gäller att utöva betydligt starkare press på Turkiet. Av särskild betydelse är att de länder som kan ta emot flyktingar agerar. Jag tänker särskilt på USA, Västtyskland, Benelux-länderna och de nordiska länderna. Sverige måste agera i detta sammanhang tillsammans med dessa länder. Kan utrikesministern säga något om de kontakter som har tagits med andra länder i detta avseende? Det gäller främst att UNHCR kan få bestämda uppgifter och bestämt ansvar för flyktingarbetet i Turkiet, så att det kan bedrivas efter internationellt vedertagna normer. Jag anser att Europarådets ministerkommitté också borde kunna agera mer aktivt i denna fråga.

Vid det besök jag och andra svenska riksdagsledamöter samt en dansk folketingsman gjorde i samtliga flyktingläger fick vi en inblick i den rådande situationen. Villkoren är, som jag framförde i interpellationen, inte acceptabla. De förstärkningar av hjälpinsatserna som utrikesministern har redovisat är välkomna men otillräckliga, även om jag beaktar vad andra länder kan ha gjort.

Förhållandena i flyktinglägret i Mus är så vidriga och alarmerande att en nedläggning av lägret och förflyttning av flyktingarna där borde genomföras utan vidare dröjsmål. För samtliga flyktingläger gäller att flyktingarna lever under fängelseliknande förhållanden, omgärdade av polis och militär och taggrådsstängsel. Endast i mindre utsträckning tillåts flyktingarna att lämna lägret. De saknar sysselsättning, även fritidssysselsättning. Förberedelsearbete för att de skall kunna slussas ut från lägren saknas. I alla läger är barnens antal mycket stort. Det är särskilt allvarligt att man saknar all undervisning och utbildning.

Jag noterar med tillfredsställelse att utrikesministern förklarar att Sverige är berett att inom flyktingkvoten ta emot flyktingar ifrån flyktinglägren. Jag

har samtalat med många flyktingar som säger att de önskar komma till Sverige. Jag fick häromdagen ett brev från flyktinglägret i Diyarbakir, med en lång lista på flyktingar som önskar komma till Sverige. Vad som är oroande med brevet är att man skriver att inga väsentliga förbättringar har skett i detta läger, som trots allt inte hör till de värsta. Jag vill också framhålla att jag tycker det är angeläget att de som får komma hit får komma utöver den flyktingkvot som tidigare har fastställts, nämligen 1 250 personer.

Anf. 3 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Även jag vill tacka utrikesministern för svaret. Min fråga om vilka åtgärder regeringen ämnade vidta för att förbättra förhållandena för de kurdiska flyktingarna från Irak gällde dels förhållandena i själva lägren medan de är kvar, alltså en mera kortsiktig lösning, dels den långsiktiga lösningen. I lägren kan man ju inte stanna. Det handlar om utplaceringar och dessutom om kurdernas situation, som utrikesministern också har tagit upp i sitt svar. 20 miljoner kurder finns i olika länder och har fortfarande inte någon möjlighet till större självstyre och rätt till sin egen kultur. Detta är en fråga som måste hållas vid liv, och vi måste göra påtryckningar så ofta som möjligt. Jag kan inte se att vi inte är överens i den frågan.

Det handlar alltså om brott mot mänskliga rättigheter som sker i olika länder när det gäller behandlingen av kurderna, som verkligen är förföljda. Vi som var med i den delegation som Hans Göran Franck talade om, som var i Turkiet för några veckor sedan, märkte att kurderna fortfarande förföljdes i Turkiet. Vi märkte att arresteringar skedde. Vi fick höra talas om att brott mot konventionerna om de mänskliga rättigheterna och mot tortyr, konventioner som Turkiet har undertecknat, fortfarande begicks. Det skrämmande var att det var i undantagsfall, om någon inte torterades. Man skulle kunna tänka sig att tortyr fortfarande förekom i undantagsfall, eftersom Turkiet har skrivit under dessa två konventioner, men det var tvärtom. Det undantag vi fick höra talas om var de kurder som svenska riksdagsledamöter hade följt ner till Turkiet före jul. Det var de två man kände till som inte hade torterats sedan de hade arresterats. Detta visar betydelsen av att vi måste följa upp och hålla denna fråga vid liv.

Bakgrunden till flyktingvågen förra hösten, när tusentals flyktingar lämnade Irak, känner vi i Sverige ganska väl till, eftersom denna debatt har hållits levande. Bl.a. skedde det i går en demonstration mot bombningarna av staden Halabja. Men det är viktigt att denna fråga hålls vid liv i hela världen. Av pressklipp från olika delar av världen att döma är det här i Sverige som denna fråga nu har aktualiserats, kanske till stor del på grund av vår resa till Turkiet. Men det är alltså viktigt att denna fråga hålls vid liv.

Det är positivt att man från svensk sida tog upp denna fråga den 3 mars. Och jag hoppas att den svenska regeringen kommer att fortsätta att hålla denna fråga vid liv. Jag är mycket intresserad av att få höra vad man från turkisk sida hade att anföra vid dessa samtal. Jag undrar om Sten Andersson är beredd att mera detaljerat redogöra för dessa samtal.

Vi märkte att tiden efter fredsöverenskommelsen mellan Iran och Irak i höstas användes till att förfölja kurderna. Kurderna flydde då, och de sitter nu i dessa läger. Hans Göran Franck redogjorde i sitt anförande litet för

situationen där. Jag håller med om att det råder en helt otillfredsställande situation i dessa läger. Jag vill inte bara nämna lägret Mus, även om jag instämmer i att detta läger måste stängas. Jag vill också nämna lägret Mardin, där situationen vid den tidpunkt då vi var där var bättre än i andra läger på grund av att vädret då var bra. Men nu närmar man sig sommarperioden, vilket kommer att innebära så höga temperaturer att det blir omöjligt för människor att fortsätta att leva i tält.

Jag skulle vilja att den svenska regeringen tar upp just dessa detaljer vid de fortsatta samtalen med Turkiet. Det behövs påtryckningar, och inte bara enstaka sådana utan flera. Jag tror säkert att vi är överens om detta.

När det gäller de mänskliga rättigheterna vill jag också understryka det som Hans Göran Franck sade, nämligen att det inte bara handlar om mat, värme och kläder, utan det handlar även om undervisning och sysselsättning för de ca 40 000 människor som lever i dessa läger.

Vi kan inte acceptera dessa förhållanden, utan vi måste från svensk sida fortsätta att protestera mot att dessa människor hålls inhägnade som djur bakom taggtrådsstängsel.

Det var positivt att i nyheterna i morse höra att Sverige, utöver flyktingkvoten, är berett att ta emot kurdiska flyktingar. Det var glädjande att höra.

Jag skulle vilja höra litet fler detaljer från samtalen med Turkiet. Jag ställer mig även bakom det som Hans Göran Franck sade om att den svenska regeringen måste fortsätta att ställa krav.

Anf. 4 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. När vapenvilan mellan Iran och Irak blev ett faktum i augusti förra året tändes ett hopp i världen. Men det hoppet tändes inte för kurderna. Tvärtom blev fredens tid för kurderna i stället en massakerns tid. Kanonerna vändes mot den kurdiska befolkningen, när den irakiska regimen beslöt att med konventionella anfall, med gasbombningar och med andra metoder inleda ett regelrätt massmord på den kurdiska civilbefolkningen.

Kurderna tvingades fly i hundratusental. Av den anledningen beslöt en grupp riksdagsledamöter, däribland jag själv, att besöka de kurdiska flyktingläger som hade upprättats i Turkiet.

I Turkiet kunde vi lyssna till vittnesbörd från de nu 37 000 irakiska kurder som bor i dessa läger. Dessa människor vittnade om gasbombningarna och om anfällen mot byarna. Hela byar med människor tvingades fly hals över huvud, och många av dem tvingades att lämna kvar medlemmar av sina familjer som de inte hittade just då. De vittnade om de fruktansvärda övergrepp som drabbat de människor som inte hann fly. Jag vill i detta sammanhang särskilt nämna de läger som uppenbarligen upprättats alldeles i närheten av gränsen till Turkiet, där man skilde män och kvinnor åt. Kvinnor, gamla och barn sitter i fångläger. Männerna har det inte hörts något från, och man fruktar att det värsta har hänt. Nu lever dessa flyktingar i Turkiet under mycket svåra förhållanden.

Turkiet har ansträngt sig mycket vid mottagandet av dessa flyktingar, mer än många andra länder kanske skulle ha gjort för att ge skydd åt kurderna

som klappat på deras port. Men kurderna har så att säga varit bjudna med armbågen, eftersom denna politiska situation inte är helt enkel för Turkiet. Turkiet har inte alldeles goda relationer till sina egna kurder. Men det kan framför allt konstateras att resurserna i Turkiet inte har räckt till för att ge flyktingarna en människovärdig tillvaro.

När det gäller de materiella förhållandena såg vi helt klart att maten, även om den fanns i något så när tillräckliga mängder, var utomordentligt enformig med stor brist på protein och grönsaker. Trångboddheten var också mycket svår. Det bodde kanske 15 människor i ett litet rum på mindre än 20 kvadratmeter. Så har det varit under ett halvår. Kylan var också ett svårt problem, och det fanns inte alltid ved att värma husen med. I det kallaste lägret, i Mus, fick människor t.o.m. bo i bostäder som var utdömda som människovärdiga bostäder. När vi kom till detta läger såg vi hur barnen stod och huttrade på istället utanför husen utan ytterkläder och med mycket tunna galoscher. När våra egna fötter var som isbitar efter en kvart, skulle barnen vara tvungna att leka utomhus ett antal timmar. Det rådde alltså obeskrivliga förhållanden, och jag begriper uppriktigt sagt inte hur människorna står ut att leva på det sättet månad efter månad.

I ett annat läger hade människorna inte råd att köpa kokgas, vilket gjorde dem ganska desperata, eftersom de inte förmådde tillaga sin egen mat. Det fanns naturligtvis ingen skola för barnen, inga böcker och ingen sysselsättning. Det enda de hade att göra var att i månad efter månad promenera omkring och fundera över framtiden.

Det allra viktigaste problemet som jag vill peka på är att dessa människor inte är flyktingar utan fångar. De är inlåsta bakom taggtråd och bevakade av kulsprutebeväpnade vakter. Och i några av lägren hade människorna utomordentligt svårt att komma ut, och de allra flesta hade inte lämnat lägret under hela tiden.

Det är inte människovärdigt att tvingas leva under sådana villkor. Det är absolut nödvändigt att omvärlden träder in och tar sitt ansvar. Man måste bistå Turkiet materiellt och se till att det blir en sådan organisation av lägren att kurderna upphör att betraktas som fångar.

Sedan en tid pågår diskussioner i Genève. Turkiet har bett om hjälp, men har ännu inte accepterat att UNIICR spelar en roll. Det finns en prestigeknut som har varit mycket svår att lösa upp. Och det är oförsvarligt att det har tillåtits gå mer än ett halvår utan att denna prestigeknut har blivit upplöst. Sverige kan i detta sammanhang bidra, och jag noterar att utrikesministern säger att Sverige är berett att lämna bistånd. Men det är inte tillräckligt. Sverige måste göra en konkret utfästelse. Just nu pågår diskussioner om ett paket där de nordiska länderna skulle bidra med sammanlagt 35 milj. kr. Därför vill jag fråga utrikesministern om Sverige är berett att konkret utfästa sig att bidra med en del av detta paket, så att det äntligen kan bli en lösning av denna prestigeknut.

Jag vill också tacka utrikesministern för svaret på min fråga huruvida Sverige är berett att ta emot några kurdiska flyktingar. Jag noterar med tacksamhet att utrikesministern redan i går uttalade sig för detta. Jag tror inte det är någon särskilt stor grupp som vare sig vill eller behöver komma till Västerlandet, men för dem som kan komma är det utomordentligt bra att de kan känna sig välkomna.

Anf. 5 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! Jag vill tacka utrikesministern för svaret på min fråga och samtidigt passa på att göra ett inlägg i interpellationsdebatten.

I går den 16 mars var det solidaritetsmöten världen över för att högtidlighålla minnet av de irakiska kurder som förintades med gas i Halabja för ett år sedan av sin egen regering, den irakiska regeringen. Jag vill även tacka utrikesministern för att han deltog i ett sådant möte och på så vis visade sin solidaritet med det kurdiska folket. Många hade väntat på det länge. Det har funnits anledning att ifrågasätta om regeringens engagemang för det kurdiska folket har varit särskilt stort. Jag ifrågasatte det vid en frågestund i oktober förra året. Vid det tillfället uttalade Sten Andersson tvivel om att den irakiska regimen fortsatte att använda kemiska stridsmedel mot sitt eget folk. Däremot litade många andra på de uppgifter som hade kommit från fler håll.

Jag lovade då att jag skulle bevaka vad regeringen i fortsättningen gör för det kurdiska folket. Sedan dess har jag läst två skrifter som utrikesdepartementet har gett ut och där Sten Andersson har skrivit förordet. Den ena skriften kom ut i juli förra året inför den 43 generalförsamlingens möte i september. Det första jag gjorde var att slå upp och se vad jag kunde hitta om kurderna. Där fanns ingenting. Det var ett kapitel som handlade om kriget mellan Iran och Irak, men där fanns ingen kommentar om Sveriges inställning, även om den fanns redovisad under alla andra punkter. Det var ganska märkligt.

Den andra skriften kom ut i november förra året. Där talar man om vilka länder som ständigt har återkommit på dagordningen därför att de har brutit mot de mänskliga rättigheterna. Inte heller här finns någon kommentar om de länder som inte ger kurderna mänskliga rättigheter.

Äntligen blev Sverige medlem i kommissionen för de mänskliga rättigheterna i Genève den 30 januari i år och skulle alltså vara med och sammanträda i cirka sex veckor. Inte ett enda litet pressmeddelande har jag sett om vad regeringen tänker ta upp under dessa veckor. Det var därför jag med spännt intresse lyssnade på Sten Andersson i utrikesdebatten den 22 februari. Sten Andersson nämnde inte särskilt kurderna, ingen annan socialdemokrat heller. Däremot tog representanter för de samtliga övriga partierna i riksdagen upp kurdernas situation. Två dagar därefter ställde jag min fråga, för jag visste att kommissionen ungefär den 10 mars skulle avsluta sitt arbete för i år. Därför är det naturligtvis glädjande att få höra att Sverige sju dagar innan kommissionen avslutade sitt arbete tog upp just kurdernas situation i kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Men man lyckades inte få till stånd någon resolution om Irak. Jag hoppas att detta inte beror på att man tidigare tyckt att Sveriges intresse inte varit så stort att man har ansett det värt att lyssna på Sverige. Jag hoppas att vi tillsammans särskilt med de nordiska länderna till nästa år kan få till stånd en resolution.

Jag är också glad att det har bildats en kommitté för mänskliga rättigheter i Sverige och att representanter för samtliga riksdagspartier har skrivit en motion i ärendet. Det innebär i sin tur ett ännu större tryck på att vi i Sverige gör allt vad vi kan för att kurderna skall få mänskliga rättigheter i sina hemländer. Jag hoppas att Sten Andersson kan lova att utrikesdepartemen-

tet i fortsättningen inte skall ge ut några som helst skrifter utan att kommentera vad man är beredd att göra eller har gjort för kurderna.

Prot. 1988/89:83
17 mars 1989

Om kurdernas situation i Turkiet m.fl. länder

Anf. 6 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! "Aldrig mera Halabja" kunde vi höra runt om i Sverige och även i andra länder under gårdagens demonstrationer mot vad som hände i Halabja för ett år sedan. Men också före Halabja förekom gasbombningar mot kurdiska byar i Irak. Även efter Halabja har många och stora gasbombningar skett mot de kurdiska byarna. Det senaste som jag har dokumentation på är bombningar i Hamea den 14 oktober 1988. Det allra senaste tillskottet i den här krigföringen mot kurderna i Irak är biologiska vapen. Sadam Hussein sitter inte hemma och skäms över Halabja, utan folkmordet fortsätter. Det räcker inte med de initiativ som Sverige hittills har tagit när det gäller att fördöma Irak, utan man måste göra mera. Sverige måste i alla internationella sammanhang ta initiativ till att fördöma Irak för detta folkmord.

Kurdistan är mer än en del av Irak; Kurdistan är också en del av Turkiet. I Turkiet finns ca 10 miljoner kurder. De förföljs ständigt. Tortyr, fängslanden, mord och brott mot de mänskliga rättigheterna sker där varje dag. Vpk har under en rad av år ställt kravet att Sverige skall ta initiativ till att Turkiet inför Europarådet fördöms för sin behandling av kurderna.

Det finns ett kurdiskt talesätt som heter: "Det hjälper inte om man har sopat gatan, för sopar man inte inne i huset har man ändå inte rent." Den svenska motsvarigheten är väl att man måste sopa rent i eget hus innan man går till de andras.

Vi har också en del i hur kurderna behandlas och ses på i Sverige i dag. Det här med kurdspåret, terroriststämpel och kommunarrest är en byk som måste tvättas, och den byken blir inte mindre smutsig av att man väntar. Det senaste tillskottet är det vi fick läsa om i tidningarna i onsdags om en spågubbe i Malmö, som i sina kort kunnat se att det var PKK som utförde mordet på Olof Palme. Han kunde också i sina kort se vem som hade hållit i vapnet. Detta är något som vi måste ta itu med. Det är lättare att gå ut och ha synpunkter på hur andra länder behandlar sina kurder om vi själva har rent i vårt hus.

Anf. 7 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Det finns ett kurdiskt ordspråk som säger att bergen är våra enda vänner. Jag tycker att det är glädjande om vi nu kommer att kunna säga att Sverige tillhör kurdernas vänner. Jag tror att det är på väg att hända. Det har skett en utveckling under det senaste året, även om det ännu inte syns i protokollen. Det betyder inte att vi har kommit till något mål, men vi är på väg.

En kvinna berättade att kommunisterna fängslades och blev hämtade. Men jag var inte kommunist, så jag sade ingenting. Sedan blev journalisterna fängslade. Jag sade inget, för jag var inte journalist. Sedan fängslades de flesta muslimerna. Jag var ju kristen, så jag sade ingenting. När sedan jag skulle fängslas, fanns det ingen kvar som sade något.

Vi som har rätt att gå upp och tala om dessa frågor måste vara måna om att

göra det och också agera. Det svåra för kurderna är ju att en så stor befolkningsgrupp inte har någon representation i de internationella sammanhangen. Där måste det vara andra som representerar.

Det är fruktansvärt att FN har avstyrkt undersökningen om förhållandena i Irak. Irak har nästan dragit fördel av Halabja genom att säga: "Ja, det har vi gjort, men inget mer. Det var ett misstag." Vi vet att det inte är något misstag. Det finns också bevisat, men man vidhåller i Irak att det inte är så. Vi måste därför fortsätta att fördöma detta och få fram bevis och komma med förnyade framställningar till organisationen för mänskliga rättigheter och inte ge upp. Det hoppas jag att Sverige kommer att göra. Det vi har gjort hittills räcker inte.

Jag tänkte övergå till att tala om de läger som jag har besökt. Jag har talat med Röda korset, och man skall där börja med en hjälpsändning. Men enligt det vi har erfarit kommer Röda korset inte in. Röda korset säger att man skall komma in med Röda halvmånen, men Röda halvmånen har hittills bara fått vara observatörer – om det inte har hänt något alldeles på sista tiden. Det betyder att detta utgör ett risktagande, och det risktagandet skall vi naturligtvis göra. Vad jag kan förstå har det inte kommit något riktigt svar från Turkiet att hjälpen kommer att släppas in den vägen. Därför är det viktigt att detta följs upp och att inte alla pengarna sänds samtidigt utan att man börjar med en hjälpsändning.

Det är en allvarlig sak som har hänt i dessa läger. De som var skadade av gas har försvunnit från lägren – i alla fall några stycken som vi känner till. Vem har hämtat dem? Det är också en sak som man borde undersöka.

Det är alldeles utmärkt att vi skall ta emot ett ökat antal kvotflyktingar. Men de allra flesta, de som har släktingar här, vill stanna här. De vill inte till det övriga Europa. I det långa loppet måste man tänka på att göra något så att flyktingar kan få en stadigvarande lösning. Det finns förslag att FN skall gå in med många miljoner dollar och bygga byar åt kurderna. Var blir de byarna byggda? Blir de byggda i Kurdistan där kurderna vill bo, eller vill man göra av med flyktingarna någon annanstans i Turkiet. Man bör tänka på att man påverkar FN och UNHCR så att flyktingarna får bo i den del av landet de vill. Det är ett bra sätt att göra av med aktiva kurder att placera dem någon annanstans. Tvångsförflyttning pågår ständigt i dessa områden, förutom förföljelse, tortyr och mord.

Det är så mycket klokt som redan har sagts här, men jag skulle vilja understryka att vi fortsätter att arbeta för detta. Jag tror att det finns en chans – man kan inte tuga om detta längre – att tillräckligt många människor i vårt land och i övriga världen känner till detta. I vissa grupper i Västtyskland förekommer mycket aktivt arbete. Där finns många kurder, och det är en grogrund för arbete för deras rättigheter.

Jag var på Sveriges framsida i går – Göteborg – och talade på Götaplatsen om dessa frågor. Frågorna är lika aktuella på olika platser i Sverige. Jag hoppas att det här skall bli en start för ett aktivt arbete för kurdernas mänskliga rättigheter.

Anf. 8 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Det finns en total samsyn mellan interpellanterna, övriga riksdagsledamöter som har deltagit i debatten och regeringen när det gäller situationen för den kurdiska minoriteten i Irak – och även i övriga länder där det finns kurdiska minoriteter – liksom vad det gäller de fruktansvärda förhållandena i de flyktingläger som finns i Turkiet. Det finns också en total samsyn när det gäller Sveriges agerande. Vi måste fortsätta att vara aktiva både när det gäller att hävda de mänskliga rättigheterna och när det gäller att åstadkomma en bred aktion för att förbättra situationen för de människor som lever i flyktinglägren. Där återstår mycket att göra. Jag har i och för sig ingen anledning att begära replik i de styckena, men jag vill svara på några frågor som har ställts.

Den första frågan gäller innehållet i de samtal vi har haft med den turkiska regeringen. Jag tänker av skäl som jag hoppas ni förstår inte gå in på dessa i detalj här i riksdagen. Jag vill bara försäkra att vi även där fortsättningsvis kommer att vara aktiva. Det pågår förhandlingar mellan UNHCR, den turkiska regeringen och andra. Dessa förhandlingar är mycket viktiga. Även där utövar vi en viss påverkan.

Som svar på Hans Göran Francks fråga på vad vi gör för att se till att också andra kommer med, kan jag säga att vi har fört många samtal med många andra länder. Vi har fått besked om att åtta länder nu har accepterat att göra en insats i det här stycket. Jag fick just nu ett meddelande om att UNHCR räknar med att det i en första omgång skall vara möjligt – inte bara med ett brett engagemang – att göra en insats som kommer att kosta ungefär 120 miljoner svenska kronor. Det är en bra början. Jag kan inte ange i pengar hur mycket Sverige är berett att satsa. Jag kan bara försäkra att vi kommer att bära vår del av det som behöver göras i det sammanhanget.

Anf. 9 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Jag tycker att det var värdefullt att utrikesministern kom med dessa kompletteringar. Förhandlingarna har varit ytterligt segdragna, och det har sagts gång på gång att det skulle bli ett resultat inom kort. Månad efter månad går, och resultat i de frågor som jag berörde i mitt inledningsanförande infinner sig inte. Jag tror att det är mycket viktigt att de länder som är beredda att ta emot flyktingar agerar kraftfullt. Jag vill särskilt framhålla att de personer och politiker som jag mötte i Turkiet speciellt framhöll vikten av att olika länder utövar allt det inflytande de kan för att få USA med på den här linjen, vilket det borde finnas förutsättningar för.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att Anker Jørgensen i Nordiska rådet framlade ett förslag, som bl.a. gick ut på ett nordiskt projekt för att hjälpa flyktingar i Turkiet till en bosättning i de nordiska länderna. I detta förslag, liksom i det beslut som fattades, underströks vikten av att alla projekt skulle ske i UNHCR:s regi. Det sades i beslutet att också andra humanitära organisationer kan hjälpa till. Men jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på detta förslag från Anker Jørgensen och på att man nu agerar för att de nordiska länderna och regeringarna nu skall ta fasta på denna fråga.

Jag vill slutligen, herr talman, säga något om situationen för kurderna i hela denna region, dvs. i Kurdistan. Vårt besök har utan tvivel väckt stor

uppmärksamhet inte bara i vårt eget land, utan också i Irak. Man har där polemiserat mot det vi yttrat i detta sammanhang. Det har verkan när man gör besök av det här slaget – även i Irak.

Anf. 10 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Även om det är alldeles utmärkt att utrikesministern i största allmänhet säger att Sverige är berett att gå in med ekonomiskt stöd till detta delpaket som nu förbereds av UNHCR är detta ändå inte tillräckligt. Jag blir litet bekymrad när utrikesministern säger att han inte i pengar kan ange hur mycket det rör sig om. Det är just pengar som UNHCR behöver i dag. Jag kräver inget svar om exakt belopp från utrikesministern i dag, men jag skulle mycket gärna vilja få ett löfte av utrikesministern om att man till UNHCR tänker ge ganska exakta anvisningar om vilket belopp Sverige skulle kunna tänka sig att bidra med. Detta paket med utfästelser behöver UNHCR som en förutsättning för att över huvud taget kunna sluta avtal med Turkiet om att UNHCR kan få komma in och spela en roll i lägren. Man behöver för sina egna kalkyler veta exakt hur mycket Sverige kan bidra med inom ramen för det åtagande som man räknat med från de nordiska länderna. Det räcker alltså inte med de tidigare löften som man lämnat till UNHCR om stöd i största allmänhet.

Det är inte bara väsentligt att diskutera det materiella stödet i den här interpellationsdebatten, utan vi måste också ägna en tanke åt själva orsaken till att det över huvud taget behövs ett stöd till flyktingarna i Turkiet. Den orsaken har Sverige försökt att diskutera inom ramen för FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Trots Sveriges och andra länders agerande misslyckades kommissionen med att ena sig om att ens undersöka grunden för anklagelserna mot Irak. Detta är ju mycket oroväckande. Det skapar starka tvivel om MR-kommissionens förmåga att ta itu med brott mot de mänskliga rättigheterna. Jag vill fråga utrikesministern vilka slutsatser han drar av detta misslyckande och hur vi nu kan gå vidare med denna fråga.

Jag tycker slutligen att det vore mycket välgörande om utrikesministern klart kunde uttala ett fördömande av den irakiska regeringens behandling av kurderna. Man har begått ett brott mot folkkrätten genom att använda kemiska vapen. Det finns nu mycket väl dokumenterade rapporter om bl.a. tortyr av barn. Vad mer krävs egentligen än dessa väl dokumenterade brott mot mänskliga rättigheter, för att man skall kunna göra ett uttalande som innehåller ett klart fördömande av den irakiska regeringens aktiviteter? Varför är utrikesministern så försiktig?

Anf. 11 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag har full förståelse för att Sten Andersson inte kan avslöja innehållet i samtalen med Turkiet. Men det framkom ändå att man tänker fortsätta att föra samtal och att Sveriges regering kommer att vara aktiv på det området, och det är mycket bra.

Jag vill ta upp en av de allra senaste händelserna som vi skulle kunna ställa frågor om. Jag oroades mycket när jag i morse hörde på nyheterna att sex journalister i Turkiet nu blivit dömda till sex års fängelse, tror jag. Varför skedde detta? Jo, man hade protesterat mot händelserna i Halabja för ett år

sedan, och man hade talat till kurdernas förmån. För detta får man sex års fängelse. Detta är en fråga som jag tycker att vi skulle kunna aktualisera.

Jag vill också ställa mig bakom Maria Leissners krav på ett fördömande av Iraks brott mot mänskliga rättigheter och att vi från Sveriges sida reagerar mot detta.

Anf. 12 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! En av mina frågor togs också upp av Maria Leissner. Hur skall vi gå vidare för att återigen ta upp detta? Det är inte för sent, det händer tyvärr nya saker hela tiden. Finns det några förslag till ytterligare påtryckningar mot Irak, via handelsförbindelser eller genom internationella samtal, så att vi kan visa att vi menar allvar? Självfallet skall vi också fördöma brotten.

Bokbålen brinner i de här länderna och journalister fångas. De skriver ändå, åtminstone i Turkiet, eftersom det där finns en relativ frihet att skriva. Men vad som sedan händer den som har skrivit är en annan sak. Vi vet också att bokbålen brinner i Iran. Det som bränns först och fördöms först är det som kurderna har skrivit, om de över huvud taget får någonting publicerat.

Detta hör samman med kampen för det fria ordet. Liksom Halabja är en symbol för förtrycket av kurderna, är Salman Rushdie en symbol för förtrycket av det fria ordet. Det är viktigt att vi ser detta som symbolhändelser och att vi har sådana symboler att ta till, men det är också viktigt att vi tar reda på vad som sker bakom detta.

Svårigheten för UNHCR att komma in i Turkiet och hjälpa flyktingar är den geografiska indelning som Turkiet gör när det gäller flyktingar. De räknas inte som flyktingar om de inte kommer från Europa. Jag tror därför att man måste gripa in för att kunna hjälpa dem.

UNHCR kan ju förklara dessa människor som politiska flyktingar, och det måste här bli ett samarbete med den turkiska staten. Turkiet anser att dessa människor inte är några flyktingar. De är "displaced persons", ingenting annat – felplacerade människor. Turkiet tycker kanske att alla kurder är detta, och speciellt dessa flyktingar. Jag undrar om jag kan få något svar på de frågor som jag här ställt.

Anf. 13 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! Jag lade märke till att det i Sten Anderssons skrivna svar står att 40 000 irakiska flyktingar har flytt till Turkiet och att detta var ett tecken på brist på respekt i Irak för de mänskliga rättigheterna. Samtidigt flydde över 70 000 människor till Iran. Det innebär att summan 40 000 är felaktig och att det i praktiken är totalt över 100 000 människor som under en kort period i augusti–september flydde från Irak.

Jag är glad att Sten Andersson säger att det finns en bred samsyn här i riksdagen. Det gör det. Men jag fick inte svar på min fråga om Sten Andersson och utrikesdepartementet i alla lägen försöker klargöra för oss i Sverige och andra vilka åtgärder som regeringen är beredd att vidta och vilka åtgärder regeringen har vidtagit när det gäller att stötta kurderna, så att de också får mänskliga rättigheter i sina hemländer.

Regeringen är beredd att ta emot ett ökat antal flyktingar. Jag hoppas nu

att de kurder som finns här och som har kommit helt nyligen inte får ett sådant här stencilerat brev med avslag, därför att de icke skulle vara trovärdiga, utan att man verkligen går på djupet och resonerar med var och en och att de får rätt till riktiga tolkar.

Anf. 14 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! När man läser kurdernas historia kan man följa hur de genom århundraden har varit föremål för ockupation från olika håll på sitt område, för förföljelse och för andra länders godtyckliga behandling. Det som är skillnaden mellan förr och nu är att hela världen nu vet vad som händer.

USA nämndes. Jag har läst att representanthuset redan i september i fjol fattade ett beslut som kallades "beslut om hindrande av folkmord", där det också finns förslag till olika sanktioner. Detta beslut har inte trätt i kraft.

Om man går vidare och ser på vad som hände på Pariskonferensen, där en del länder, bl.a. Sverige, kanske hade ambitionen att fördöma Irak och dess kemiska krigsföring, visar det sig att den resulterade i att Irak fick de andra arabländerna med sig när det gällde att de skulle ha dessa kemiska vapen, till dess USA och Sovjet gör sig av med sina kärnvapen.

Detta att hela världen i dag kan se och vet vad som händer gör också att vi alla på något sätt blir medbrotslingar, om vi inte gör allt vad som står i vår makt för att förändra denna situation. För 50 år sedan teg världen också när Hitler började sin kampanj, den kampanj som kulminerade i den nästan totala utrotningen av judar. Vi får inte tuga den här gången inför folkmordet. Vi måste kalla det för vad det är, dvs. ett folkmord.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1988/89:147 om naturgasutvinningen i Afghanistan, m.m.

Anf. 15 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Ingbritt Irhammar har frågat mig om regeringen ämnar vidta "några åtgärder för att stödja en framtida självständig och representativ afghansk regering att få kontroll över naturgasexporten" och om regeringen vill "arbeta för att Sovjetunionen avkrävs krigsskadestånd till Afghanistan för att bl.a. avhjälpa den afghanska statsskulden" och för återuppbyggnad av landet.

De sovjetiska trupperna har nu lämnat Afghanistan. Detta är en seger för det afghanska folket.

Det är regeringens starka förhoppning att stormaktens reträtt skall följas av en återgång till fredliga förhållanden och att afghanerna skall ena sig om en representativ regering, som förmår hävda deras rätt till oavhängighet och självbestämmande.

Detta är nödvändiga förutsättningar för att det sargade och plågade Afghanistan skall kunna återuppbyggas och bli i stånd att göra sina nationella intressen gällande.

Enligt vår mening har hela världssamfundet en skyldighet att stödja återuppbyggnaden i Afghanistan.

Inom FN:s ram planeras nu en omfattande internationell biståndsinsats. Att Sovjetunionen härvid har all anledning att känna ett särskilt ansvar kräver ingen särskild motivering. Sovjetunionen har hittills utfäst sig att lämna hjälp till ett värde av 400 miljoner rubel, vilket enligt nuvarande officiella sovjetiska kurs skulle motsvara ca 4 miljarder kronor. Detta motsvarar naturligtvis inte tillnärmelsevis de skador som man har tillfogat Afghanistan, men det är dock en början. Jag utgår ifrån att den sovjetiska regeringen kommer att visa god vilja genom att avsätta ytterligare betydande resurser för den fredliga återuppbyggnaden i Afghanistan.

Sverige har för sin del tillkännagivit sin avsikt att kraftfullt stödja FN-insatsen.

Det är nämligen genom att hjälpa Afghanistan att komma i gång med det förestående kolossala återuppbyggnadsarbetet som det internationella samfundet och vi själva för närvarande bäst kan bidra till att en ny representativ regering i Afghanistan så snart som möjligt blir herre i eget hus och i stånd att utforma sin egen politik och att hävda sina intressen gentemot omvärlden.

På vilka sätt detta skall ske är självfallet denna afghanska regerings sak att bestämma, inte vår eller någon annans.

I dag vet vi ännu inte hur en ny afghansk regering kan komma att se ut, än mindre hur den kommer att utforma sin politik. Först när vi har kännedom om detta, har vi möjlighet att ta ställning till hur Sverige kan lämna stöd för denna politik, om afghanerna skulle önska sådant. Jag avböjer därför att kommentera Ingbritt Irhammars särskilda synpunkter vad gäller naturgasutvinning och krigsskadestånd.

Däremot kan helt allmänt fastslås, att Sveriges politiska och humanitära stöd för det afghanska folkets frihetskamp och vår medverkan i den internationella biståndsinsats som stundar talar för möjligheten av ett framtida samarbete på en rad olika områden mellan Sverige och Afghanistan.

Anf. 16 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Jag tackar för svaret på interpellationen.

Den 5 februari lämnade Sovjet Afghanistan. Jag är överens med Sten Andersson om att detta är *en* seger för det afghanska folket, men det har inte uppnått full seger.

Quislingregeringen är kvar, även om dess ställning försvagas för varje dag. Det talas ständigt om att desertörer från Kabulregimen går över till gerillan. Städer och områden håller på att övergå i Mujahedins händer.

Man kan fråga sig: Seger till vilket pris? Ja, det har varit ett otroligt högt pris för det afghanska folket. Det gäller över 1 miljon döda – 1,3 miljoner är det antal jag hörde senast. Halva befolkningen är stadd på flykt, antingen innanför landets gränser eller utanför. Det talas fortfarande om slakter som pågår, senast vid staden Jalalabad. En tredjedel av världens flyktingar är afghaner – det är ganska okänt i världen att det är så många.

Städer, vägar, jordar och vattensystem är förstörda – vattensystem och kanalsystem som är 2000 år gamla. Det är inga nya uppgifter för Sten Andersson och inte heller för mig, men de tål att upprepas.

Afghanerna har inte enbart betalat i människoliv och med blod och tårar.

utan de har också fått betala med sina egna naturtillgångar. Den afghanska naturtillgången gas har fått betala den krigsmateriel som har använts för att döda afghanerna, som har kämpat för ett fritt land. Det är egentligen fantastiskt.

När jag då frågar om Sverige är berett att stödja afghanerna för att de skall återfå kontroll över sina egna naturtillgångar den dag den Sovjetvänliga Kabulregimen fallit och den dag det finns en ny regering, får jag inte något klart besked. Sten Andersson avböjer att ha synpunkter på detta, som jag ser som det största och grövsta röveri. Jag är ganska förvånad över att den svenska regeringen inte uttalar sig för ett principiellt stöd, om – jag håller med om att man måste säga om – nu den kommande afghanska regeringen vill ha vårt stöd och vår hjälp i denna fråga. Det kan vara positivt att ha uttalat att vi kommer att stödja den om den en dag vill ha vårt stöd.

Visserligen vet vi inte exakt hur den kommande regeringen skall se ut, det håller jag också med om. Men det händer saker ständigt, och i dag vet vi att de islamska staternas organisation, Islamska konferensen, har erkänt den provisoriska regering som har utropats av den afghanska gerillan. Gerillan övertar därmed Afghanistans plats i konferensen, en plats som varit vakant sedan 1979. Det skulle faktiskt kunna ge utrymme för det principuttalande som jag efterfrågar.

Inte heller vill Sten Andersson i dag uttala sig för att vi skall verka för att Sovjet avkrävs krigsskadestånd, att Sovjet betalar för sin skadegörelse, för att ha ruinerat Afghanistan. I svaret kan jag bara läsa att Sovjet har utfäst sig att betala 400 miljoner rubel enligt officiell kurs. Både regeringen och jag vet att officiell kurs är mycket lägre än den verkliga kursen. Frånsett det vet vi fortfarande inte om Sovjet kommer att betala. Regeringen utgår från att det kommer att ske. Jag har fått information om att man inte alls tänker betala i pengar, utan i den typ av varor som man själv är beredd att lämna ifrån sig – kanske därför att varorna är omoderna. Det jag har hört är bl.a. att Sovjet under själva krigstiden har lämnat militära fordon till Kabulregimen, och att de kommer att räkna in detta i det angivna skadeståndsbeloppet. Den frågan bör vi också hålla levande och begära klart besked från Sovjet om vad det är för pengar de har utfäst sig att betala och vad löftet innebär.

Ja, Sovjet har alltså betalat med mördarmaskiner, om det jag har fått veta stämmer. Det kallar regeringen för att Sovjet har visat god vilja. Jag är något förvånad över det, men det kan bero på att Sten Andersson inte har samma information som jag om vad pengarna har använts till.

När vi i centern kräver att Sverige skall verka för att Sovjet skall betala krigsskadestånd till Afghanistan, tycker jag att detta är en självklarhet. Jag är mycket förvånad över att vi i centern står ensamma om detta krav. Vi är överens om att afghanerna behöver pengarna. Vilka skäl ligger bakom att den svenska regeringen inte gör ett principuttalande?

Anf. 17 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! Det är bra att Sverige kraftfullt skall stödja FN:s insatser i Afghanistan och genom FN verka för att en representativ regering tillsätts genom fria val. Vi moderater anser att – vid sidan av hjälp via FN – Svenska Afghanistankommittén, som har stora kunskaper om landet, samt Röda

korset och Lutherhjälpen måste få möjligheter, helst ökade möjligheter, att försätta sitt humanitära arbete. De här organisationerna har mycket väl fullföljt sina uppgifter och åstadkommit utmärkta insatser. Behoven är enorma och, såvitt vi förstår, ökande.

Jag hoppas också att Sverige på allt sätt söker medverka till att det så fort som möjligt blir eldupphör mellan Kabulregimen och gerillastyrkorna, så att återuppbyggnadsarbetet verkligen kan komma i gång på allvar.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1988/89:19 till finansutskottet

6 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1988/89:T10–T17 till trafikutskottet

7 § På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 10.15 att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00, då aviserade propositioner och utskottsbetänkanden väntades föreligga till bordläggning.

8 § Förhandlingarna återupptogs kl. 14.00 under ledning av förste vice talmannen.

9 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1988/89:78 om högsta domstolen och rättsbildningen

1988/89:95 om ändringar i rättegångsbalken m.m.

1988/89:113 om ändring i brottsbalken (tjänstefel)

1988/89:118 om ändring i lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott,
m.m.

1988/89:124 om vissa tvångsmedelsfrågor

10 § Debatt vid anmälan av proposition 1988/89:132

Anmäldes proposition 1988/89:132 om särskild vinstskatt, m.m.

Anf. 18 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! På nyårsafton presenterade finansminister Feldt två förslag som regeringen avsåg förelägga riksdagen. Förslagen var avsedda att träda i kraft dagen efter presentationen, dvs. den 1 januari 1989, trots att propo-

nerna inte skulle komma till riksdagen förrän ett stycke in på 1989.

Retroaktivitet i detta avseende kan i vissa fall accepteras enligt regeringsformen. För det första medges undantag mot det i övrigt strikta förbudet mot retroaktiv skattelagstiftning om riksdagen finner särskilda skäl föreligga och om förslag eller meddelande om åtgärden lämnas till riksdagen; för det andra får riksdagen föreskriva undantag från retroaktivitetsförbudet om riksdagen finner att detta är påkallat av särskilda skäl i samband med krig, krigsfara eller svår ekonomisk kris.

I förarbetena till regeringsformen i detta avseende anförs när det gäller det första motivet endast skatteflykt och risk för kringgående av skattelag som sådana särskilda skäl som kan motivera undantag från retroaktivitetsförbudet.

Det förslag som nu avses bli bordlagt är det som jag kommer att behandla. Det andra förslaget rörande realisationsvinstbeskattning, eller snarare avdragsrätt för realisationsförlust, kommer att behandlas av riksdagens kammare under nästa vecka. Men i dag, två och en halv månad in på 1989, föreläggs alltså riksdagen en proposition som syftar till en kraftig skärpning av skatteuttaget på företagssektorn. Med hänvisning till det motiv som anges av regeringen är det inte möjligt att säga att skatteflykt eller kringgående av skattelag skulle vara motiv att frångå det i grundlagen stadgade retroaktivitetsförbudet. Detta är självfallet något som riksdagen har anledning att pröva.

Det motiv som anförs är att de nominella löneökningarna skall begränsas. Detta skall man kunna göra genom att skattehöjningen bidrar till en minskad likviditet i företagssektorn. Lönebetalningsförmågan skulle därför minska. Man skulle nominellt kunna hålla nere lönerna.

Nu har ändå regeringen föreslagit sådana åtgärder i mängder under de gångna åren. Det finns en, tror jag, fullständig överensstämmelse i uppfattningen om vilka effekter dessa förslag har haft. Det gäller den tillfälliga vinstskatten 1984, likviditetskontoinsättningar 1985, insättning på särskilt investeringskonto 1984 och 1985, förnyelsefonder, engångsskatt, likviditetsindragningar och nu en särskild vinstskatt.

Man är överens om att detta inte har givit några positiva effekter. Man kan t.o.m. förvärpa situationen genom denna åtgärd; skatteuttaget höjs ju på ett sätt som gör att motståndet mot att använda det utrymme som finns för vinst eller löneutbetalningar mer används till löneutbetalningar än till vinst.

Det är alltså möjligt att förslaget i sig leder till rakt motsatt effekt än den som regeringen egentligen har avsett.

Det är, som jag sade inledningsvis, alldeles uppenbart att förslaget därför strider mot regeringsformens paragrafer om retroaktivitet.

Förslaget kommer också att kunna få andra, mycket allvarliga konsekvenser. Jag vill i första hand ta upp de problem som finns i hela samhället, inte bara för företag utan lika mycket för enskilda.

Om en regering ändrar spelreglerna från dag till dag, och dessutom på ett så uppseendeväckande sätt som skedde när det gällde den tillfälliga vinstskatten för år 1989, om de olika företagen inte ens från det ena året till det andra kan överblicka sina skattekostnader eller bedöma vilken likviditetssituation de kommer att ha, blir den ekonomiska planeringen näst intill

omöjlig. Även om regeringen planerar från nyårsafton till nyårsdagen, kan svenska företag inte göra det – och egentligen inte heller enskilda personer.

Däriigenom minskar viljan att ta risker. Man vågar inte utnyttja investeringsresurserna fullt ut, därför att det finns risk för att nya ingripanden förändrar de förutsättningar som gällde när beslutet skulle tas. Man kan också välja att lägga nya investeringar någon annanstans än i Sverige.

Detta är ganska anmärkningsvärt, och det skulle vara intressant att höra av den socialdemokratiska företrädaren här i riksdagen för regeringens åsikter hur det kommer sig att ansökningar om direktinvesteringar har ökat från 2,5 miljarder kronor i januari 1988 till 6,3 miljarder kronor 1989 – mer än en fördubbling! Det är dessutom på det sättet att storföretagens tillskott till aktiekapital i utländska dotterbolag fyrdubblats mellan januari 1988 och januari 1989.

Genom de ändrade spelreglerna försämras förutsättningarna för att få till stånd sådana investeringar i Sverige som tryggar välfärden på sikt. Det är t.o.m. risk för att de investeringar som är aktuella förläggs till utlandet och helt går Sverige förbi.

Till detta kan läggas att den höjning av skattetrycket som är följden av detta förslag i sig själv är negativ ur samhällsekonomisk synvinkel. Det är värt att notera att trots alla uttalanden om att vi nu har nått skattetaket, och t.o.m. valda uttalanden om att skattetrycket skall sänkas, fortsätter socialdemokraterna efter samma linje som tidigare: en kraftig skärpning av skattetrycket är från år.

Till detta kan också läggas att samtidigt som regeringen – utan någon speciell information och med retroaktiv verkan – förelägger riksdagen förslag om företagsbeskattning, finns en statlig utredning som i juni månad skall lägga fram förslag om en total reformering av bolagsbeskattningen och beskattningen av övriga företagsformer. Men till detta utredningsarbete tas ingen hänsyn över huvud taget! Särskilt anmärkningsvärt är ju att utredningsarbetet utgår från att man inom ramen för en intäktsneutral situation skall sänka skattesatsen; nu kommer den tvärtom att höjas.

Regeringen verkar t.o.m. stolt över detta förslag. Den 7 mars säger statsministern i Aftonbladet: "Vi har ökat företagsskatten med 300 procent." Att rycka undan grunden för ekonomisk tillväxt och därmed välfärd – är det någonting att vara stolt över?

Fru talman! En regering måste bedömas efter sina gärningar, inte efter ofta motstridiga uttalanden, som vi har hört många av. Genom detta förslag och många andra, genom den socialistiska politik som bedrivs på skatteområdet, spelar regeringen hasard med Sveriges framtid.

Anf. 19 ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! "Skatthöjningar bör inte användas som finanspolitiskt instrument." Så skriver Kjell-Olof Feldt i årets finansplan. Det är en mycket förnuftig tanke, som jag instämmer i. Tyvärr var det – liksom mycket annat i regeringens politik – endast tomma ord: innan denna finansplan hade lämnat tryckpressarna, kom ett annat meddelande från Rosenbad: Regeringen skall införa en ny, tillfällig vinstskatt för 1989.

I dag läggs propositionen om den nya vinstskatten sent omsider på

riksdagens bord. Den har enligt min mening ett enda syfte och kommer att få en enda – helt annan – effekt. Syftet är att tillfredsställa LO. I ett ögonblick av öppenhet skrevs t.o.m. detta i finansutskottets nyligen behandlade betänkande om den ekonomiska politiken. Där står det nämligen så här: "Förslaget har även mottagits väl av flera arbetstagarorganisationer."

Arne Kjörnsberg kan läsa på s. 29 i betänkandet, om han vill kontrollera saken.

Sådan här öppenhet och sådant här bevis för korporativism brukar socialdemokraterna försöka dölja, och även för den tillfälliga vinstskatten finns det i lagrådsremissen andra motiv påklustrade. Där sägs nämligen att vinstskatten skall dämpa lönekraven.

Det framgår, tycker jag, med all önskvärd tydlighet att så inte kommer att ske. Kraven i årets lönerörelse är sannerligen inte anmärkningsvärt återhållsamma, och det är heller inte särskilt konstigt. En extra vinstskatt eller likviditetsindragning har vi haft mycket av tidigare. Sådant har alltså prövats många gånger förr för att dämpa lönekraven, och det har inte fungerat då heller.

Effekten, fru talman, blir i stället en helt annan. Bristen på långsiktighet, bristen på stabila spelregler gör sig alltmera tydlig. Den här tillfälliga vinstskatten uppfyller enligt min mening inte ens lågt ställda krav på stabilitet och långsiktighet i de ekonomiska spelreglerna. Den visar att regeringen har synnerligen dålig förståelse för företagandets villkor. Man motverkar långsiktighet och uppmuntrar till kortsiktighet i de ekonomiska kalkylerna.

Fru talman! Folkpartiet anser att förslaget om en tillfällig vinstskatt bör avslås.

Anf. 20 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Vinstutvecklingen i svensk företagsamhet är onekligen utomordentligt god. Alldeles speciellt gäller detta storföretagen.

Det nu aktuella förslaget tar hänsyn härtill på så sätt att det s.k. fribeloppet, det som ligger i botten, höjs från 1 milj. kr. till 2 milj. kr. Samtidigt säger man att den särskilda vinstskatten skall vara tillfällig. Man beräknar att den skall ge ungefär 3,5 miljarder kronor.

Under 1988 ökade driftöverskottet i svenska företag med 15 miljarder kronor till 180 miljarder kronor. Det är ett för mig om inte gigantiskt så i varje fall mycket stort belopp. Om man försöker göra beräkningar med konjunkturinstitutets prognoser som underlag finns det skäl tro att ökningarna under 1989 blir lika stora. Detta innebär att det finns en väldigt hög likviditet och en mycket stor lönebetalningsförmåga i storföretagen. Dessutom är det så – och det vet naturligtvis mina ärade meddebattörer, som såvitt jag har mig bekant båda sitter i någon av de stora utredningar på området som för närvarande pågår – att skatterna för svenska företag vid internationell jämförelse är mycket låga. Vi vet också att vi har en överhettning på arbetsmarknaden. Vi vet att vi har – även med svenska mått mätt – mycket låg arbetslöshet och att vi har en kraftig löneglidning.

Då säger Bo Lundgren och Anne Wibbe att spelreglerna skall vara fasta, långsiktiga och vad det nu kan vara. En socialdemokratisk regering kommer aldrig att bara låta spelet flyta i väg. Om det finns skäl att vidta åtgärder

därför att verkligheten förändras kommer vi socialdemokrater att göra detta av det enkla skälet att det parti jag representerar har ansvaret och är berett att ta ansvaret för landet och landets ekonomi. Därvidlag spelar den tillfälliga vinstskatten faktiskt mycket stor roll.

Så vill jag bara göra några korta kommentarer till mina meddebattörers inlägg. Om spelreglerna har jag ju redan talat.

Bo Lundgren säger att en regering måste bedömas efter sina gärningar. Ja, titta på hur den ekonomiska utvecklingen har varit, titta på budgetunderskottets förändring, titta på hur talen för arbetslösheten har gått ned.

Notera att aldrig har så många haft arbete i Sverige som nu.

När Anne Wibble läser innantill så finns det ingen anledning för mig att också läsa på s. 27. Självfallet tror jag på Anne Wibble. Men är det så säkert, fru Wibble, att dessa åtgärder inte i varje fall till vissa delar får de avsedda effekterna? Vad har ni att föreslå? För att ni inte skall behöva tala om det, kan jag göra det. Bo Lundgren säger att vi skall sänka skatterna. För några år sedan, i varje fall, tyckte ni också att vi skulle höja arbetslösheten för att nå de effekter ni är ute efter.

Vi tycker att det finns starka stabiliseringspolitiska skäl för att man skall minska likviditeten och förhoppningsvis också till en del, för att vara riktigt rå här, lönebetalningsförmågan. Vi menar därför att detta förslag kan bidra till att påverka lönebildningen. Det är faktiskt, eller borde i varje fall vara det, ett gemensamt intresse för oss. Vi måste få stopp på denna karusell eller spiral, vad ni nu vill kalla det, mellan löner och priser. Det här kan måhända bidra till det. Även om Anne Wibble sade att det var korporativistiskt, har faktiskt flera löntagarorganisationer mottagit detta positivt. Det är väl inget att vara ledsen för. Det är väl snarare tvärtom. Vi skall vara glada för att de har gjort det.

Anf. 21 BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Arne Kjörnsberg återkommer till det tema som socialdemokrater så gärna faller in i: Titta på utvecklingen, regeringen tar ansvar, regeringens politik har haft effekt! Låt oss titta på utvecklingen. Vad är det som gör att Sveriges tillväxt har legat klart under omvärldens i ett läge med exceptionellt långvarig högkonjunktur? Vad är det som gör att vi med våra egentligen goda förutsättningar i flera avseenden halkar efter andra länder när det gäller standard och tillväxt?

I dagarna har inflationsprognoser och siffror över den faktiska inflationsutvecklingen redovisats. De är mycket besvärande. Man har under hela perioden sedan 1982 misslyckats med att jämfört med omvärlden hålla inflationen i schack. Detta utgör ganska självklart ett avgörande problem i samband med lönerörelsen.

Man hade en diskussion i ett av riksdagens utskott apropå arbetslöshets-siffror, där riksdagens majoritet avvisade tanken på att fortsätta att förtidspensionera ungdomar. Det gäller ungdomar som egentligen skall försöka komma ut på arbetsmarknaden. Förtidspensionering och den typen av åtgärder har vi mycket av i Sverige. Det finns problem på arbetsmarknaden i vårt land, liksom i andra länder.

Frågan om retroaktivitet är mycket viktig. Jag sade inledningsvis att de särskilda skäl som regeringsformen talar om, dvs. skatteflykt och risk för skatteundandragande, naturligtvis inte existerar i detta fall. Får jag fråga Arne Kjörnsberg om regeringen tänker föreslå att man ändrar regeringsformen så att önskemål från fackliga organisationer blir en av grunderna till undantag från förbudet mot retroaktiv skattelagstiftning?

Arne Kjörnsberg säger också att vi alla måste vara medvetna om problemet med överhettning på arbetsmarknaden. Det är ju självklart. Visst är vi det. Det var riktigt. Svaret till Arne Kjörnsberg och socialdemokraterna på frågan om hur man skall komma till rätta med detta är ju att sänka marginalsatserna – de exceptionellt höga marginalsatserna som gör att arbetsutbudet bromsas och att Sverige har en i förhållande till andra länder kort årsarbetstid. Det finns möjligheter att öka arbetsutbudet. Det är så vi skall lösa det problemet. En kortsiktig åtstramning leder bara till att vi när det gäller ekonomisk aktivitet hamnar på en lägre nivå än om vi skulle lösgöra det arbetsutbud vi kan lösgöra genom sänkta marginalsatser. På det området har ju regeringen ännu inte presenterat sina tankar angående 1990 års skatteskala. Det finns några lösa uttalanden av finansministern, som är villkorade. Ingen förhandlingspart på avtalsmarknaden vet dock vad som faktiskt kommer att ske för 1990.

Sedan vill jag säga några ord om spelreglerna. Det här är mycket allvarligt. Arne Kjörnsberg bekräftar ju att regeringen tänker fortsätta att bedriva en politik som utgår ifrån att man från dag till annan kan ändra förutsättningarna för företagare och för vanliga löntagare. Det är effekten av vad han säger. Han tycker uppenbarligen att man, så fort vinstutvecklingen i Sverige är god, skall införa en extraskatt på dessa vinster, något slags progressiv bolagsskatt, men utan att man i förhand vet när progressiviteten slår till. Hur skall man kunna planera sin verksamhet i det avseendet?

Att avisera den typen av spelregelförändringar gör ju saken ännu värre. Till detta kommer att lönsamheten i svenskt näringsliv och svensk tillverkningsindustri enligt OECD är lägre än genomsnittet inom OECD-området och i jämförbara länder, vilket borde stämma till eftertanke. Man bör inte bara titta på absoluta tal.

Vi kan konstatera att regeringen och socialdemokraterna har givit besked till alla Sveriges företagare och därmed till alla de löntagare som är beroende av svenskt näringsliv: Ni skall inte kunna planera er verksamhet på lång sikt. Vi skall gå in när vi tycker att det är motiverat och göra vad som helst, t.o.m. med retroaktiv verkan.

Fru talman! Jag lovar – eftersom förutsättningen för att denna proposition inte skall bordläggas torde vara liten – att vi från moderata samlingspartiet skall bidra till en noggrann beredning i förhoppning om att socialdemokraterna tar sitt förnuft till fånga. Sannolikheten är liten, det medger jag. Vi skall naturligtvis remittera detta förslag till konstitutionsutskottet med hänvisning till frågan om retroaktivitet. Det finns all anledning att genom noggranna offentliga utskottsutfrågningar också belysa den för Sveriges framtid så viktiga frågeställningen.

Anf. 22 ANNE WIBBLE (fp):

Fru talman! Denna tillfälliga vinstskatt ger bara 3,5 miljarder, sade Arne Kjörnsberg. Vinsterna har ökat så mycket. Skatterna för företagen är internationellt sett låga i Sverige, sade han också. För mig låter detta utomordentligt oroande. Det låter nämligen som om Arne Kjörnsberg och hans socialdemokratiska vänner skulle vara inställda på att man lika så gott kan höja skatterna permanent för företagssektorn. Detta tror jag skulle vara ett mycket allvarligt slag mot en bättre ekonomisk utveckling i Sverige.

Löneglidningen är för hög, sade Arne Kjörnsberg också. Regeringens förslag skulle motverka detta. Att löneglidningen är för hög kan vi vara helt överens om. Skälet är faktiskt att socialdemokraterna har fört en felaktig politik och skapat en överhettning på arbetsmarknaden. Man borde ha genomfört mera åtstramande åtgärder och sparstimulerande åtgärder för att dämpa konsumtion och uppmuntra sparande och därigenom få en något mindre överhettad situation på arbetsmarknaden.

Sanningen är den att detta förslag inte kommer att medverka ett enda smack till en mer dämpad avtalsrörelse. Vad man i stället borde göra vet Arne Kjörnsberg ganska väl, hoppas jag. Vi har haft sådana debatter många gånger förut. Man borde lägga fast en skatteskala, med lägre marginalsatt och ett *inflationsskydd*, Arne Kjörnsberg, så att parterna slipper att gissa vilken inflation det blir i Sverige framöver.

Sanningen är nog den att den enda egentliga motiveringen för förslaget är att man vill glädja Landsorganisationen. Jag noterade särskilt att det inte står någonting talat om reaktionen från de andra deltagarna i avtalsförhandlingarna, nämligen arbetsgivarnas organisationer. Effekten blir den jag nämnde, nämligen att man motverkar långsiktighet och uppmuntrar kortsiktig planering, kanske t.o.m. spekulativa kalkyler. Effekten blir med andra ord att den som är bäst på att gissa vad socialdemokraterna kommer att göra härnäst är den som kan klara sig bäst i ekonomisk verksamhet i Sverige, och det är sannerligen ingenting att uppmuntra.

Anf. 23 ARNE KJÖRNSBERG (s):

Fru talman! Bo Lundgren, jag tycker inte att regeringsformen skall ändras på grund av önskemål från en facklig organisation.

Jag är självfallet övertygad om att moderaterna på sedvanligt seriöst sätt kommer att bidra till en noggrann beredning av detta ärende, det har de ju tidigare alltid gjort. Vad Bo Lundgren bekräftade var att moderaterna skulle fortsätta att arbeta seriöst. Och det finns naturligtvis skäl att bereda detta, liksom alla andra ärenden i Sveriges riksdag, på ett noggrant sätt, det håller jag självfallet med om.

Anne Wibble sade att detta inte kommer att bidra ett smack till att dämpa löneglidningen. Vi får väl se om det blir smack eller om det blir något annat. Men avsikten från vår sida är helt klar.

Jag vet inte om jag sade *bara* 3,5 miljarder. I så fall tar jag tillbaka *bara*. Jag tycker också att 3,5 miljarder är ett stort belopp, precis som jag tycker att 180 miljarder är ett stort och för mig utomordentligt svårgripbart och nästan gigantiskt stort belopp.

Anne Wibble sade också att detta bara är till för att glädja Landsorganisa-

Prot. 1988/89:83
17 mars 1989

*Debatt vid anmälan
av proposition
1988/89:132*

tionen. Jag tror att både Anne Wibbe och Bo Lundgren vid närmare eftertanke håller med mig – de behöver ju inte hålla med mig offentligt – när jag påstår att de tre personer i vårt land som under de senaste åren ständigt har talat om sambandet mellan för höga löneökningar och inflation är Kjell-Olof Feldt, Stig Malm och Bengt K Å Johansson. De har fått framstå som busarna. Det är de som har fått försöka förklara för arbetsgivarna att de även i den delen måste ta sitt arbetsgivaransvar. I varje fall har det i den allmänna debatten framstått som att det är dessa tre herrar som verkligen har pekat på detta samband och även vidtagit åtgärder och varit beredda att ta ansvar för detta samband för att försöka göra något åt det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Propositionen bordlades.

11 § Anmälades och bordlades

Förslag

1988/89:23 Riksdagens förvaltningskontors förslag angående en lag om överklagande av administrativa beslut hos riksdagen och dess myndigheter

12 § Anmälades och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1988/89:77 om ändringar i fastighetsbildningslagen (1970:988) m.m.

1988/89:Bo7 av Anita Johansson och Ulla-Britt Åbark (båda s)

1988/89:Bo8 av Agne Hansson m.fl. (c)

1988/89:Bo9 av Knut Billing m.fl. (m)

1988/89:Bo10 av Erling Bager m.fl. (fp)

1988/89:Bo11 av Lars Werner m.fl. (vpk)

med anledning av prop. 1988/89:80 om verksamhet och anslag för det militära försvaret m.m. under budgetåret 1989/90

1988/89:Fö4 av Stina Eliasson och Göran Engström (båda c)

1988/89:Fö5 av Björn Samuelson och Jan Jennehag (båda vpk)

1988/89:Fö6 av Björn Samuelson m.fl. (vpk)

1988/89:Fö7 av Gunhild Bolander m.fl. (c)

1988/89:Fö8 av Karl-Gösta Svenson och Göthe Knutson (båda m)

1988/89:Fö9 av Tom Heyman (m)

1988/89:Fö10 av Jan Hyttring m.fl. (c)

1988/89:Fö11 av Carl Bildt m.fl. (m)

1988/89:Fö12 av Göthe Knutson och Gullan Lindblad (båda m)

1988/89:Fö13 av Bengt Westerberg m.fl. (fp)

1988/89:Fö14 av Hans Lindblad (fp)

1988/89:Fö15 av Lars Werner m.fl. (vpk)

1988/89:Fö16 av Paul Cizuk m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1988/89:90 om ingenjörsutbildning
1988/89:Ub17 av Sonia Karlsson m.fl. (s)
1988/89:Ub18 av Larz Johansson (c)
1988/89:Ub19 av Kjell Nilsson m.fl. (s)
1988/89:Ub20 av Anita Persson (s)
1988/89:Ub21 av Larz Johansson m.fl. (c)
1988/89:Ub22 av Björn Samuelson m.fl. (vpk)
1988/89:Ub23 av Pär Granstedt (c)
1988/89:Ub24 av Yvonne Sandberg-Fries (s)
1988/89:Ub25 av Jerry Martinger (m)
1988/89:Ub26 av Karl-Gösta Svenson och Anders G Högmark (båda m)
1988/89:Ub27 av Kjell Nordström (s)
1988/89:Ub28 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. (m)
1988/89:Ub29 av Hans Lindblad (fp)
1988/89:Ub30 av Charlotte Branting (fp)
1988/89:Ub31 av Ylva Annerstedt (fp)
1988/89:Ub32 av Roland Sundgren m.fl. (s)
1988/89:Ub33 av Eva Goës m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1988/89:91 om medel för en folk- och bostadsräkning
år 1990, m.m.

1988/89:Fi38 av Birgit Friggebo m.fl. (fp)
1988/89:Fi39 av Gunnar Björk m.fl. (c)
1988/89:Fi40 av Gunnar Hökmark (m)
1988/89:Fi41 av Göthe Knutson (m)
1988/89:Fi42 av Carl Frick (mp)

med anledning av prop. 1988/89:105 om ny organisation, hantering av
asylärenden och resurser för statens invandrarverk m.m.

1988/89:Sf18 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1988/89:Sf19 av Maria Leissner m.fl. (fp)
1988/89:Sf20 av Barbro Sandberg (fp)
1988/89:Sf21 av Rune Backlund m.fl. (c)
1988/89:Sf22 av Ragnhild Pohanka m.fl. (mp)
1988/89:Sf23 av Sten Svensson m.fl. (m)

13 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkanden

1988/89:KU24 Vissa anslag till riksdagen och dess myndigheter
1988/89:KU26 Överklagande av vissa förvaltningsbeslut av enskilda organ

Skatteutskottets betänkanden

1988/89:SkU17 Godkännande av protokoll mellan Sverige och Finland om
ersättning för bortfall av kommunalskatt i vissa fall, m.m.
1988/89:SkU20 Inkomstbeskattning, m.m.
1988/89:SkU28 Begränsad avdragsrätt för vissa reaförluster, m.m.

Prot. 1988/89:83
17 mars 1989

Meddelande om interpellationer

Lagutskottets betänkanden
1988/89:LU14 Anslag till bokföringsnämnden
1988/89:LU16 Anslag till kronofogdemyndigheterna, m.m.
1988/89:LU17 Konsumentpolitiska frågor m.m.
1988/89:LU20 Ändringar i förmånsrättsordningen
1988/89:LU21 Ansvarsförsäkring för fritidsbåtar

Socialförsäkringsutskottets betänkanden
1988/89:SfU12 Föräldraförsäkringen
1988/89:SfU13 Pensioner
1988/89:SfU14 Sjukförsäkringen m.m.

Kulturutskottets betänkanden
1988/89:KrU17 Anslag till teater, dans och musik
1988/89:KrU20 Forskning

Näringsutskottets betänkande
1988/89:NU15 Kontroll genom teknisk provning, m.m.

14 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 16 mars

1988/89:163 av *Jens Eriksson* (m) till statsministern om EFTA-överenskommelsen om handeln med fisk, m.m.:

Enligt deklARATIONEN från Oslo, den 14–15 mars 1989, har EFTA på statsministernivå träffat en överenskommelse om att EFTA till den 1 juli 1990 skall genomföra full liberalisering av handeln med fisk och andra marina produkter.

Vad det kommer att innebära i negativa konsekvenser för svenskt fiske är inte i dag möjligt att överblicka. Men jag konstaterar att regeringen vid Oslomötet, liksom när det gällde 1972 års avtal med EG om ensidiga koncessioner på fisk och fiskprodukter, liksom beträffande avtalet om ensidiga tullar med Grönland etc., offerar svenskt fiske i syfte att nå någon form av handelspolitiska överenskommelser, där regeringen tillfredsställer andra länders önskemål – länder som mer än Sverige slår vakt om sitt fiske.

Vi kommer säkert att få många fler diskussioner, innan vi får klarhet i hur hårt fisket drabbas.

Vad däremot statsministern i dag kan svara på är varför han inte fick tillstånd en överenskommelse som liknar den som Finland uppnådde genom sin statsminister. Sveriges position har ju hela tiden varit, att om någon överenskommelse om full liberalisering skall genomföras, skall detta gälla samtliga EFTA-länder. Såvitt jag kan bedöma drabbas inte Finlands fiske av EFTA:s överenskommelse och de får själva presentera en tidtabell före 1993

om hur lax och strömming – vilket utgör Finlands huvudsakliga fiske – skall ingå i liberaliseringssträvandena. Detta ger Finland välbehövligt rådrum för omställning att möta konkurrensen från stora fiskerationer som Norge och Island.

Sverige hade självfallet varit i behov av samma möjligheter, inte minst med tanke på att konkurrensförutsättningarna med stor sannolikhet aldrig kan bli lika inom EFTA, beroende på Norges och Islands rika tillgång på produktiva vatten. En "liberalisering" i vad gäller utökat tillträde till EFTA-länderna Norges och Islands fiskevatten har kategoriskt avvisats av båda länderna.

I anledning av det ovan anförda vill jag till statsministern ställa följande frågor:

1. Varför krävde inte Sveriges statsminister samma övergångsbestämmelser som Finland?
2. Anser Sveriges statsminister att Sveriges fiskare har möjligheter att fr.o.m. den 1 juli 1990 kunna konkurrera på samma villkor som exempelvis EFTA-länderna Norge, Finland och Island?
3. Vad avser statsministern göra för att stärka ett hårt ansträngt yrkesfiske, som redan i dag arbetar under olikartade konkurrensvillkor?
4. Kommer regeringen i framtida handelspolitiska överenskommelser med EFTA och EG att slå vakt om de svenska fiskeintressena?

1988/89:164 av *Britta Bjelle* (fp) till finansministern om ändrade regler om taxeringsrevision:

Hösten 1987 beslöt riksdagen med anledning av en proposition om ändringar i reglerna om taxeringsrevision. Beslutet innebar att skattemyndigheterna fick rätt att göra generella kontroller hos tredje man utan att vara inriktade på någon bestämd persons deklARATION. Folkpartiet motsatte sig ändringen eftersom denna kraftigt inkräktade på den enskildes intresse av integritet och rättssäkerhet.

Folkpartiets uppfattning var och är att vi måste ha en fungerande skattekontroll. Det ligger i alla medborgares intresse att skattemyndigheterna skall motverka skatteflykt. Denna ambition får dock inte gå så långt att den enskildes berättigade anspråk på en privat sfär inskränks. Medborgarna måste också kunna anlita en advokat eller revisor och kunna känna sig trygga så att t.ex. affärshemligheter inte förs vidare.

De nya reglerna för taxeringsrevision som trädde i kraft den 1 januari 1988 satte emellertid rättsaspekterna helt åt sidan. Regeringen tyckte uppenbarligen att det var helt i sin ordning att, utan att ha någon speciell deklarerant i åtanke, på måfå granska bokföringen hos vem som helst. Enda syftet behövde vara att efterforska någon skattskyldigs deklareringsförhållanden. Regeringen var således helt införstådd med att kontroller skulle komma att göras beträffande kunderna hos en bank och klienter hos advokatbyråer och revisorer.

Lagrådet som granskade utvidgningen av reglerna om taxeringsrevision anförde "— att det nu ändock är fråga om att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelser som inkräktar på det i 2 kap. 6 § regeringsformen stadgade skyddet för varje medborgare mot husrannsakan och liknande".

Prot. 1988/89:83
17 mars 1989

Meddelande om interpellationer

Denna kritik hindrade inte regeringen från att genomdriva förslaget.

Nu börjar effekterna av lagändringen att komma. På dagstidningens debattsidor har på senare tid förekommit flera upprörda inlägg från advokater och affärsjuridiska rådgivare som blivit tillfrågade av sina klienter om skattemyndigheterna verkligen har rätt att göra sådana här allmänna spaningsrazzior. Advokaterna tvingas svara jakande på den frågan. Revisorer har redan blivit utsatta för att deras sekretesskyddade klienthandlingar systematiskt genomgås av skattemyndigheternas personal.

Det är en allmän uppfattning att advokaterna står i tur härnäst.

Vad som är särskilt upprörande är att dessa generella kontroller sker hos yrkesgrupper som har en så sträng tystnadsplikt att den gäller i alla övriga sammanhang t.ex. i domstol, men uppenbarligen inte inför skattemyndigheterna.

Att enskilda nu överväger att avstå från att gå till en advokat eller revisor för att få råd och hjälp i känsliga ärenden är en olycklig utveckling. Ännu värre är att sådana, i förtroende lämnade, uppgifter helt lagligt kan komma i händerna på personer som den som lämnade uppgifterna aldrig någonsin kunnat förutse.

Mot ovanstående bakgrund vill jag fråga finansministern:

Avser regeringen vidta några åtgärder för att ändra reglerna angående taxeringsrevision?

15 § Kammaren åtskildes kl. 14.27.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren